

РОЛЬ ВІДКРИТИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В умовах сьогодення, де інформаційні технології стають більш доступними, педагоги виявили, що цифрові освітні ресурси є важливою складовою навчального процесу. У 1994 році У. Ходжінс (Wayne Hodgins) ввів до наукового обігу термін «навчальний об'єкт» для позначення цифрових матеріалів, які розробляються для багаторазово використання [1].

У 1998 році Д. Уайлі (David Wiley) на підставі дослідження сутності поняття «відкритий контент» показав, що принципи руху «відкритого програмного забезпечення» можуть бути застосовані також до інформаційного наповнення ресурсу (або до його змісту) [2].

Відповідно до класичного визначення [3] термін «відкритий» означає надання додаткових авторських дозволів на інформацію понад ті, які надаються стандартним законодавством про авторське право. Чим менше автор накладає обмежень на свій контент, тим більше він стає «відкритим».

Ці додаткові дозволи виражаються у наступному:

- повторне використання (Reuse) – право на повторне використання матеріалу у своїй незмінній формі;
- перегляд (Revise) – право адаптувати, коригувати, змінювати або змінити сам зміст матеріалу;
- ремікс (Remix) – право об'єднати оригінал або перероблений зміст матеріалу з іншими об'єктами, щоб створити щось нове;
- перерозподіл (Redistribute) – право на частку копій оригінального матеріалу.

У 2002 році вагомий внесок у розвиток концепції відкритих освітніх ресурсів зробив Масачусетський технологічний інститут (MIT), коли розпочав проект «Open Course Ware», відкривши вільний доступ до матеріалів своїх навчальних курсів. Починаючи ж цього року всесвітня організація ЮНЕСКО також активно підтримує ініціативи щодо створення в Інтернеті відкритих освітніх ресурсів (далі – ВОР). На думку фахівців цієї організа-

ції, особливе значення ВОР набувають у країнах, що розвиваються, оскільки їх використання дозволяє значно розширити доступ до якісної вищої освіти та навчання протягом всього життя, а також забезпечити повноцінну участь університетів у створенні світової системи вищої освіти [4].

Відповідно до визначення ЮНЕСКО, відкриті освітні ресурси це освітні, навчальні чи наукові ресурси, розміщені у вільному доступі або розповсюджені під ліцензією, що дозволяє їх вільне використання або переробку. Відкриті освітні ресурси включають в себе повні курси, навчальні матеріали, модулі, підручники, відео, тексти, програмне забезпечення, а також будь-які інші засоби, матеріали або технології, що використовуються для надання доступу до знань [5].

Світова педагогічна спільнота розробила багато практичних рекомендацій щодо загальних засад створення та використання відкритих освітніх ресурсів. Наведемо деякі з них.

Вищим навчальним закладам рекомендується:

- розробляти різноманітні стратегії використання ВОР у власній науковій та навчальній діяльності;
- заохочувати створення нових та адаптацію існуючих освітніх ресурсів для досягнення цілей навчального закладу у різних галузях діяльності (навчальний процес, наукова діяльність, господарська діяльність). Це, насамперед, буде дієвим кроком до створення освітнього репозитарію вищого навчального закладу;
- за допомогою моральних та матеріальних заходів заохочувати науково-педагогічний склад навчального закладу до створення ВОР;
- надавати доступ до ВОР усім зацікавленим особам, в першу чергу студентам та викладачам за умови дотримання авторських прав розробників;
- заохочувати відкриту публікацію наукових робіт навчального закладу, що буде сприяти підвищенню його світового та національного рейтингу;

Для науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів рекомендується:

- надавати власним науковим дослідженням статус «відкритих» з метою підвищення свого наукового авторитету;
- спільно зі студентами створювати команди по розробці ВОР, що буде сприяти активізації їх навчальної діяльності;

– використовувати принцип відкритості для популяризації власної навчальної дисципліни. Фахівці зазначають, що це можуть бути не тільки частини навчальної інформації, а й буклети, промороліки, презентації навчальних курсів, фотографії, роботи кращих студентів;

– використовувати ВОР для створення співтовариств практиків із відповідних галузей наукової діяльності, що буде поштовхом до розширення професійних контактів між викладачами різних навчальних закладів [5].

В Україні на теперішній час зроблені деякі кроки до популяризації відкритих освітніх ресурсів.

Так, Хартія університетів України, що була підписана у 2009 році включає до академічної свободи відкритий доступ до інформації, за виключеннями, передбаченими законодавством, у тому числі до наукової інформації через розвиток відкритих електронних архівів (університетських інституційних репозитаріїв), відкритих електронних журналів українських університетів та можливість вільно підтримувати стосунки зі своїми колегами в будь-якій частині світу [6].

Портал наукової періодики Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України представляє журнали відкритого доступу та збірники наукових праць, виданих в Україні, в основному, за 3 останні роки. Цей ресурс забезпечує відкритий доступ до наступних інформаційних ресурсів: загальнодержавний депозитарій «Наукова періодика Україна» (250 тис. статей з 1,3 тис. журналів з 2-3-річної ретроспективою); електронні тексти (70 тис. документів, з них 50 тис. авторефератів дисертацій); реферативна база даних «Україна наукова» (330 тис. записів) тощо. Сторінка відкритого доступу розташована за адресою: <http://www.nbu.gov.ua/portal>.

Слід також згадати електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія» eKMAIR – (Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository). Він накопичує, зберігає, розповсюджує та забезпечує довготривалий, постійний та надійний доступ до наукових досліджень професорсько-викладацького складу, співробітників та студентів університету. Інтернет адреса архіву: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua>

Власні репозиторії мають Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича (ARRChNU), Національний університет «Острозька Академія» (DSpace at UOSA), Дніпропетровський Університет Залізничного Транспорту (DSpace at DNURT), Донецький національний технічний університет (eDonNTUR), Одеський національний університет ім. Мечнікова (eIONUar) та багато інших.

Які ж переваги дають ці освітні ресурси? Студентам вони потрібні, щоб отримувати додаткову інформацію з досліджуваних проблем, ділитися своїми думками та обговорювати навчальний процес з іншими студентами та викладачем. У викладачів з'являється можливість більш ефективно створювати курси з використанням мультимедійних ресурсів, що вимагають спеціальних технічних і медіанавиків, дізнаватися про нові методики викладання, створювати ресурси і обговорювати їх разом з колегами, вступати в професійні співтовариства. Навчальні заклади можуть демонструвати навчальні та наукові програми широкій аудиторії, привертати більшу кількість абітурієнтів, знижувати витрати на розробку навчальних курсів.

Зрозуміло, що будь-який навчальний заклад або науковець, створюючи відкритий навчальний ресурс, прагне до того, щоб були дотримані його авторські права. Міжнародне співтовариство розробила для цього певний механізм, який підтримує організація Creative Commons.

Creative Commons – це неприбуткова корпорація, яка прагне полегшити використання та створення похідних творів, дотримуючись авторських прав. Creative Commons запропонували золоту середину між принципами «усі права застережені» та «жодні права не застережені» – «деякі права застережені». Організація розробила та оприлюднила декілька ліцензійних угод стосовно авторських прав, відомих як Ліцензії Creative Commons.

Ці ліцензії (в залежності від обраної), обмежують лише певні права (або жодні) на авторську роботу. Мета Creative Commons – дозволити власникам авторських прав передати деякі з прав на власні твори громадськості, і в той же час зберегти за собою інші права. Справа в тому, що відповідно до законодавства більшості країн світу законами про авторські права всі права, як майнові, так і немайнові, належать авторам автоматично.

Creative Commons роблять можливим передати деякі права громадськості за допомогою згаданого сімейства готових ліцензій, визнаних законодавством багатьох країн світу.

Всі шість сучасних ліцензій Creative Commons мають багато важливих спільних рис. Кожна ліцензія зберігає авторські права автора твору, повідомляє, що добросовісне використання іншим людьми, перший продаж і право на свободу самовираження не зачіпаються даною ліцензією. Кожна ліцензія вимагає від користувачів творів: отримувати дозвіл автора на будь-яке з речей, які автор вирішить обмежити – наприклад, використання в комерційних цілях, створення похідного твору; зберігати будь-яке повідомлення про авторські права недоторканим на всіх копіях твору; ставити посилання на ліцензію з копій твору; не змінювати умови ліцензії; не використовувати технологію, щоб обмежити законні використання твору іншими одержувачами ліцензії.

Кожна ліцензія дозволяє користувачам твору, якщо вони слідують вашим умовам, принаймні некомерційних: копіювати твір, поширювати його, показувати або виконувати його публічно, переводити твір в інший формат як точну копію. Докладніше з умовами ліцензій можна ознайомитися на Інтернет-сторінці <http://creativecommons.org>.

Отже, ліцензії Creative Commons пропонують перевірений часом гнучкий і справедливий підхід до використання об'єктів авторського права у цифровому середовищі. Вони дозволяють авторам та іншим суб'єктам авторських прав самим визначати засади подальшого використання їх творів, захищають їх від несанкціонованого використання, і створюють легальне середовище для вільного обміну контентом. Користувачі ж здобувають можливість вільно використовувати цифровий контент за згодою авторів та інших суб'єктів авторських прав.

Тому, у будь-якого науковця або навчального закладу є можливість приєднатися до руху Creative Commons та пропонувати власні розробки під однією з запропонованих ліцензій.

Підводячи підсумок дослідження, відзначимо, що відкриті освітні ресурси можуть дати вільний доступ до освіти для всіх, але здебільшого для не-

традиційних груп студентів, розширюючи можливості для здобуття вищої освіти. Відкриті освітні ресурси аж ніяк не альтернатива класичній освіті. Це лише засіб для отримання різнобічної, глибокої, професійної інформації.

Вільний доступ до інформації є важливою складовою наукових досліджень у сучасному глобальному світі, запорукою для подальшого розвитку науки, освіти та суспільства, інтеграції України до світової академічної спільноти. Відкриті освітні ресурси в кінцевому рахунку є ефективним засобом просування ідеї навчання протягом усього життя і можуть зблизити нетрадиційне, неформальне і формальне навчання.

Список літератури: 1. History of Learning Objects (LOs) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.designbydi.com/UCD/LO/history.cfm?fuseaction=history>. 2. 10 years of open content by David Wiley [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/iCommonsiSummit08/open-content-the-first-decade-by-david-wiley-presentation>. 3. Defining the «Open» in Open Content [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://opencontent.org/definition>. 4. Forum on the Impact of Open Courseware for Higher Education in Developing Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001285/128515e.pdf>. 5. Guidelines for Open Educational Resources (OER) in Higher Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.col.org/resources/publications/Pages/detail.aspx?PID=364>. 6. Хартія університетів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moodle.kma.mk.ua/mod/resource/view.php?id=18005>.